

БОГДАНЮК Антоніна

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
<http://orcid.org/0000-0001-8485-9987>
a.bohdanyuk@chnu.edu.ua

КИСЕЛИЦЯ Оксана

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
<https://orcid.org/0000-0001-8910-3820>
o.kyselytsia@chnu.edu.ua

БОГДАНЮК Василь

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
<https://orcid.org/0000-0003-1208-8161>
bohdaniuk.vasyl@chnu.edu.ua

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ ПЕДАГОГІВ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ СПОРТИВНО-МАСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено значення комунікативної компетентності для ефективної та якісної діяльності педагога сучасного закладу освіти, зокрема, особливу увагу присвячено проблемі розвитку комунікативних якостей вчителя фізичної культури у контексті організації спортивно-масової діяльності. Адже сучасна педагогічна діяльність вимагає від учителя не лише професійних знань і навичок, але й високого рівня розвитку комунікативної складової освітньої діяльності. Особливо це актуально у сфері організації спортивно-масової роботи, де необхідно взаємодіяти з різними соціальними складниками (учнями, батьками, колегами, адміністрацією закладу освіти, меценатами тощо).

Досліджено, що ефективно спілкування сприяє кращій мотивації учнів, підвищенню їхньої активності та досягненню високих результатів у спорті та навчанні. Розкрито роль ефективного спілкування у процесі організованої роботи зі школярами, значення мотивації та взаємодії у формуванні лідерських якостей педагога. Визначено та проаналізовано інші важливі складники комунікативної компетентності вчителя фізичної культури, а саме: психологічна стійкість, емпатія, педагогічний такт та культура мовлення, навички публічних виступів і ведення конструктивного діалогу, активне слухання й толерантність, аргументованість і переконливість, гнучкість й адаптивність, цифрова комунікативна компетентність тощо.

Проаналізовано сучасні методики вдосконалення комунікативних навичок та їх вплив на ефективність освітнього процесу, на мотивацію учнів і формування позитивного освітнього середовища.

Ключові слова: комунікативна компетентність, культура мовлення, комунікативні якості, педагогічна комунікація, педагогічний такт, вербальна комунікація, невербальна комунікація, ділове спілкування, спортивно-масова діяльність.

[https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\).58](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).58)

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасна педагогічна діяльність вимагає від педагога не лише професійних знань і навичок, але й високого рівня комунікативної компетентності. В освітньому процесі Нової української школи комунікативні якості педагога є важливим фактором ефективного та якісного навчання підростаючої особистості. Адже, ефективно спілкування сприяє кращій мотивації учнів, підвищенню їхньої активності та досягненню високих результатів у спорті й навчанні. Особливо це актуально у сфері спортивно-масової діяльності, де необхідно взаємодіяти з учнями, батьками, колегами та

адміністрацією закладу освіти, і саме педагог відіграє важливу роль організатора, наставника та лідера, сприяє не лише досягненню спортивних результатів, а й формуванню соціальних компетентностей у дітей.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження теорії та практики проблеми, що розглядається, представлені низкою прізвищ сучасних науковців, зокрема, актуальні підходи для розвитку комунікативних якостей педагогів у сфері фізичної культури розглядають вчені О. Антонова, Н. Башавець, Д. Воронін, К. Гуцол, І. Колеснікова, О. Корніяка, О. Кучерова, О. Лахтадир, Л. Нестеренко, С. Рудницька та ін.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНИШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Не зважаючи на великий інтерес дослідників до означеної наукової проблеми, актуальні питання розвитку комунікативних якостей учителів фізичної культури у процесі організації та проведення спортивно-масових заходів досліджено не в повній мірі. Зокрема, актуальним залишається розгляд проблем формування цієї важливої компетенції та шляхів їх подолання.

4. ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні значення комунікативної компетентності педагога та виявленні шляхів розвитку комунікативних якостей вчителя фізичної культури у контексті організації спортивно-масової діяльності в сучасних закладах освіти.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

«Усюди цінність школи дорівнює цінності її вчителя. Побувавши в першій, пізнаєш останнього значно ближче й ґрунтовніше, ніж внаслідок найдосконалішого опису», - саме такими словами видатного філософа, педагога А. Дістервега доведено, що компетентний високоосвічений вчитель – запорука успіху зростання дитини [1]. А компетентний вчитель – який він?

Розглянемо важливість комунікативних якостей для педагога в освітній діяльності, адже, чи можливо якісно побудувати освітній процес з низьким рівнем комунікації вчителя з учнями? Зокрема, проаналізуємо, які ж комунікативні якості повинні бути притаманними вчителю фізичної культури.

Комунікативні навички допомагають педагогу мотивувати учнів, встановлювати контакт із колективом та вирішувати конфліктні ситуації. Вони визначають здатність вчителя встановлювати контакт, впливати на емоційний стан учнів, мотивувати їх і створювати сприятливу атмосферу для навчання та виховання. Основними складовими комунікативної

компетентності педагога сучасні дослідники визначають наступні: активне слухання; вербальна, невербальна комунікація; емпатія тощо [2].

Сутність дефініції «комунікативні якості» науковці визначають як «сукупність особистісних і професійних характеристик, які забезпечують ефективну взаємодію педагога з учнями, колегами, батьками та адміністрацією» [3].

Здійсимо характеристику сутності, змісту та завдань ключових комунікативних якостей, до яких, на думку І. Колеснікової, належать:

- вербальна комунікація як здатність чітко, зрозуміло та структуровано передавати інформацію; як важливе вміння адаптувати стиль мовлення до вікових та психологічних особливостей учнів; як уміння ефективно використовувати педагогічно доцільні засоби комунікації (інтонацію, темп, паузи, логічний наголос);

- невербальна комунікація як уміння використовувати жести, міміку, зоровий контакт для підтримки уваги учнів, що дозволяє здійснювати контроль за позою, рухами, відстанню під час взаємодії, що впливає на сприйняття інформації;

- емпатія, яка передбачає здатність розуміти емоційний стан учнів, проявляти співпереживання і як важливе для вчителя вміння встановлювати довірливі відносини та підтримувати позитивний психологічний клімат у взаємодії з учнями.

- активне слухання, що забезпечує використання технік уточнення, перефразування та узагальнення для розуміння думок учнів, а також – дає можливість продемонструвати зацікавленість у відповідях, надати підтримку учням, наприклад, під час дискусії;

- гнучкість і адаптивність як здатність змінювати стратегію комунікації відповідно до ситуації та вміння знаходити підхід до різних типів особистостей та коригувати свою поведінку;

- психологічна стійкість – це вміння зберігати спокій і здійснювати контроль у стресових ситуаціях; здатність ефективно реагувати на конфлікти та критику;

- аргументованість та переконливість – те вміння, яке дозволяє пояснювати свою позицію, доводити свою правоту за допомогою логічних аргументів,

розвивати навички ведення дискусій та дебатів;

- лідерські якості, серед яких вирізняємо вміння надихати, мотивувати, організовувати учнів на активну участь у навчальному процесі та навички командної роботи, зокрема, формування команди, вміння делегувати обов'язки та підтримувати колективний дух;

- культура мовлення – як надважливий компонент, що демонструє володіння нормами літературної мови, правильне вживання термінів задля уникнення зайвого використання професійного жаргону, сленгу або нецензурних виразів;

- цифрова комунікативна компетентність, що забезпечує знання та навички щодо використання сучасних технологій (месенджерів, онлайн-платформ, соціальних мереж) для ефективної взаємодії з учнями та опанування онлайн-інструментів для створення інтерактивного освітнього контенту [4].

Отже, вважаємо за необхідне підсумувати. Насамперед, комунікативні якості педагога включають вміння і навички, на перший погляд, необхідні кожному педагогу:

- здатність до активного слухання (причому, важливо не просто слухати, а чути);

- вміння чітко формулювати думки та аргументовано висловлювати думку;

- здатність до емпатії та взаєморозуміння;

- толерантність та педагогічний такт у словесній взаємодії;

- навички ведення конструктивного діалогу, дискусії, диспуту, полеміки, вирішення конфліктних ситуацій тощо.

Безперечно в освітньому процесі вони відіграють важливу роль, оскільки допомагають створити сприятливу атмосферу для навчання, розвитку та виховання учнів. Зауважимо, що притаманність високого рівня розвитку комунікативних якостей для вчителя фізичної культури, зокрема, має беззаперечне значення. Адже, спортивно-масова діяльність вимагає від педагога не лише знання методик фізичного виховання, а й вміння надихати, мотивувати та координувати учасників заходів. Педагог повинен демонструвати лідерські якості, вміння ефективно передавати інформацію, забезпечувати

емоційну підтримку та розв'язувати конфліктні ситуації.

У визначенні поняття «спортивно-масова робота» більшість фахівців сходяться на тому, що це вид діяльності, який передбачає використання засобів фізичної культури з метою підвищення масовості спортивних заходів для зростання майстерності їх учасників. Погоджуємося, що «організація спортивно-масових заходів є важливим компонентом фізичного виховання та формування здорового способу життя» [3].

До спортивно-масових заходів відносять змагання, чемпіонати й олімпіади, ігри, квести та розваги, конкурси і флешмоби, свята, ранки й вечори, товариські зустрічі тощо. Успішне проведення таких заходів вимагає від педагога не тільки професійних знань у галузі спорту, але й високого рівня комунікативної компетентності. Однак на практиці багато вчителів стикаються з проблемами, пов'язаними з недостатньо розвиненими навичками спілкування, що може негативно впливати на ефективність їхньої роботи [5].

Проте, сучасні дослідники вирізняють і проблеми розвитку комунікативних якостей педагога у спортивно-масовій діяльності. Проаналізуємо основні з них:

- 1) Недостатня увага до розвитку комунікативних навичок у професійній підготовці.

- 2) Проблеми взаємодії з учнями різного рівня підготовки.

- 3) Відсутність ефективної системи зворотного зв'язку.

- 4) Труднощі у роботі з батьками та адміністрацією.

- 5) Конфлікти та стресові ситуації під час заходів [6].

Орієнтуючись на досвід вчителів-практиків, запропонуємо шляхи вирішення проблеми.

1. Упровадження тренінгів з комунікативної компетентності, що передбачає організацію спеціалізованих навчальних програм для вчителів фізичної культури з розвитку вербальної та невербальної комунікації; проведення майстер-класів з ефективного спілкування у педагогічній діяльності.

2. Застосування інтерактивних методів навчання забезпечує використання рольових

ігор, ситуаційного моделювання для розвитку комунікативних навичок у педагогів; аналіз кейсів із реальних педагогічних ситуацій для формування стратегій поведінки у складних комунікативних випадках.

3. Розвиток індивідуального підходу до учнів через використання мотиваційних стратегій для підтримки зацікавленості у спортивній діяльності; підбір комунікативних методик відповідно до рівня підготовки та психологічних особливостей учнів.

4. Формування культури зворотного зв'язку, здійснюється через запровадження регулярних опитувань серед учнів щодо ефективності комунікації педагога; використання неформальних зустрічей або онлайн-платформ для збору відгуків.

5. Психологічна підготовка до управління конфліктами, що забезпечує навчання педагогів методам розв'язання конфліктних ситуацій у спортивному середовищі; розвиток навичок самоконтролю та стресостійкості під час проведення спортивно-масових заходів та ін. [7].

Розвиток комунікативних якостей педагога відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного проведення спортивно-масових заходів. Для цього необхідно використовувати різноманітні шляхи, форми та методи, які сприяють покращенню вербальної та невербальної взаємодії, управлінню груповою динамікою та розвитку лідерських якостей.

Аналіз сучасних теоретико-практичних досліджень з даної проблеми дає підстави виділити шляхи розвитку комунікативних якостей педагога освітнього закладу.

1. Головним із них визначають професійний розвиток та самовдосконалення – напрям діяльності, який передбачає:

- участь у курсах, тренінгах та семінарах з педагогічної комунікації;
- вивчення літератури з психології спілкування, лідерства та групової динаміки;
- використання рефлексії та самоспостереження для аналізу власного стилю комунікації.

2. Наступний шлях – інтерактивна взаємодія з учнями, а саме:

- організація відкритих діалогів, обговорень та зворотного зв'язку з учнями;
- використання групових завдань та ігор для формування довірчих відносин;

- демонстрація педагогом відкритості та емоційної підтримки.

3. Найбільш сучасний є шлях використання цифрових технологій, що включає:

- упровадження онлайн-комунікації через освітні платформи та месенджери;
- використання відеоуроків та вебінарів для покращення навичок публічного мовлення;
- аналіз власної роботи за допомогою записів відеоуроків та змагань [8].

Педагогічні категорії організації освітнього процесу безперечно включають таку важливу складову, як форми педагогічної діяльності. Серед форм, що активно сприяють розвитку комунікативних якостей, найбільш частими у використанні вчителів-практиків виступають: тренінгові програми, наставництво та коучинг та самостійну роботу над розвитком комунікативних навичок [9]. Зокрема:

➤ Тренінгові програми яскраво представлені наступними видами діяльності:

- тренінги з ефективною комунікації, включаючи навчання активному слуханню та невербальній комунікації;

- майстер-класи від досвідчених педагогів-організаторів спортивних заходів.

➤ Наставництво та коучинг – нові форми співпраці, а саме:

- співпраця з більш досвідченими колегами, які можуть надати рекомендації та підтримку;

➤ упровадження методики «peer review» (аналіз роботи один одного).

- Самостійна робота над розвитком комунікативних навичок, що може бути шляхом:

- виконання вправ на розвиток дикції, чіткої артикуляції та правильного мовлення;

- використання відеозаписів власних виступів та їхній аналіз тощо [9].

Від вибору форм освітньої діяльності педагога залежать наступні педагогічно-методичні дії – підбір методів, прийомів, засобів комунікативної чи іншої взаємодії педагога та учнів. Зокрема, розвитку комунікативних якостей як учителів, так і учнів, у процесі організації та проведення спортивно-масових заходів сприятимуть

сучасні методи: рольові ігри, метод кейсів, дискусійні методи, використання відеоаналізу, технології зворотного зв'язку та ін. [10].

Отже, розвиток комунікативних якостей педагога у процесі організації спортивно-масових заходів буде можливим та більш ефективним завдяки цілеспрямованому навчанню, використанню інтерактивних методик, рефлексії тощо. Використання же тренінгів, рольових ігор, кейс-методів та цифрових технологій та інших продуктивних методик, методів і прийомів сприяє покращенню якості взаємодії між педагогом і учнями, підвищенню ефективності організації спортивних заходів та створенню комфортного освітнього середовища, що є одним із ключових завдань сучасного освітнього процесу.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Проведене дослідження дає підстави підсумувати й виробити висновки. Розвиток комунікативних якостей педагога є ключовим фактором успішної організації загалом освітнього процесу в сучасній школі, а спортивно-масової діяльності, зокрема. Високий рівень комунікативної компетентності сприяє ефективному управлінню групою, мотивуванню учнів та формуванню позитивної атмосфери в освітньому процесі. Використання сучасних методик у процесі вдосконалення комунікаційних навичок допоможе педагогам стати більш ефективними у своїй професійній діяльності.

Література

1. Філатова Л. С. Педагогічна майстерність : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти педагогічних університетів за спеціальностями 013 Початкова освіта; 016 Спеціальна освіта. Харків : ХНПУ, 2021. 90 с.
2. Рудницька С.Ю., Гуцол К.В. Наративна компетентність як визначальна складова комунікативної компетентності особистості // lib.iitta.gov.ua, 2020.
3. Наумчук В.І. Словник-довідник основних термінів і понять з теорії та методики фізичного виховання і спорту. Тернопіль: Видавництво Астон, 2013. 96 с.
4. Колеснікова І. А. Комунікативна компетентність педагога. – Харків : Освіта, 2021.
5. Роль комунікативних стратегій у процесі організації освітнього процесу/ ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України. // lib.iitta.gov.ua, 2021.
6. Киселиця О., Богданюк А., Штефюк І. Формування професійної компетентності майбутнього викладача закладу вищої освіти при вивченні освітньої компоненти «Професійна риторика». *Physical culture and sport: scientific perspective*, 2024. 1(1), С. 247–254.
7. Корніяк О.М. Особливості розвитку комунікативної компетентності фахівців з фізичного виховання // journals.uran.ua, 2023.
8. Киселиця О.М., Богданюк А.М., Богданюк В.В. Вплив процесу спілкування на розвиток пізнавальної активності дитячої особистості у взаємодії «батьки-діти». *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць/укл. Поясик О.І., Слипанюк О.В., Ковальчук М.П. Івано-Франківськ : НАІР, 2021. С. 123-128.*
9. Несеренко Л., Кучерова О. Визначення компонентів комунікативної компетентності науково-педагогічних працівників. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 40, том 2, 2021. С. 261-266.
10. Лахтадир О.В. Психологічна структура комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту // journals.uran.ua, 2022.

References

1. Filatova L. S. Pedagogichna maisternist : navchalnyi posibnyk dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity pedahohichnykh universytetiv za spetsialnostiamy 013 Pochatkova osvita; 016 Spetsialna osvita. Kharkiv : KhNPU, 2021. 90 s.
2. Rudnytska S.Iu., Hutsol K.V. Naratyvna kompetentnist yak vyznachalna skladova komunikatyvnoi kompetentnosti osobystosti // lib.iitta.gov.ua, 2020.
3. Naumchuk V.I. Slovnyk-dovidnyk osnovnykh terminiv i poniat z teorii ta metodyky fizychnoho vykhovannia i sportu. Ternopil: Vydavnytstvo Aston, 2013. 96 s.
4. Kolesnikova I. A. Komunikatyvna kompetentnist pedahoha. Kharkiv: Osvita, 2021.
5. Rol komunikatyvnykh stratehii u protsesi orhanizatsii osvitnoho protsesu/ DZVO «Universytet menedzhmentu osvity» NAPN Ukrainy. // lib.iitta.gov.ua, 2021.
6. Kyselytsia O., Bohdaniuk A., Shtefiuk I. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vykladacha zakladu vyshchoi osvity pry vyvchenni osvitnoi komponenty «Profesiina rytoryka». *Physical culture and sport: scientific perspective*, 2024. 1(1), S. 247–254.
7. Korniiaka O.M. Osoblyvosti rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti fakhivtsiv z fizychnoho vykhovannia // journals.uran.ua, 2023.

8. Kyselytsia O.M., Bohdaniuk A.M., Bohdaniuk V.V. Vplyv protsesu spilkuvannia na rozvytok piznavalnoi aktyvnosti dytiachoi osobystosti u vzaiemodii «batky-dity». Aktualni problemy pedahohiky pochatkovoї shkoly v konteksti osvितnoi reformy: zb. naukovykh prats/ukl. Poiasyk O.I., Slypaniuk O.V., Kovalchuk M.P. Ivano-Frankivsk : NAIR, 2021. S. 123-128.

9. Nesterenko L., Kucherova O. Vyznachennia komponentiv komunikatyvnoi kompetentnosti naukovopedahohichnykh pratsivnykiv. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp 40, tom 2, 2021. S. 261-266.

10. Lakhtadyr O.V. Psykholohichna struktura komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv z fizychnoi kultury i sportu // journals.uran.ua, 2022.

Abstract

BOHDANIUK Antonina, KYSELYTSIA Oksana, BOHDANIUK Vasyl

Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE QUALITIES OF EDUCATIONAL INSTITUTION TEACHERS IN THE PROCESS OF SPORTS AND MASS ACTIVITIES

The article examines the significance of communicative competence for the effective performance of educators in modern educational institutions. Special attention is given to the issue of developing the communicative qualities of physical education teachers in the context of organizing sports and mass activities. Contemporary pedagogical practice requires teachers not only to possess professional knowledge and skills but also to demonstrate a high level of communicative competence in educational activities. This is particularly relevant in the sphere of sports and mass event organization, where interaction with various social groups (students, parents, colleagues, school administration, sponsors, etc.) is essential.

The study highlights that effective communication enhances students' motivation, increases their engagement, and contributes to achieving high results in both sports and academics. The role of effective communication in the structured work with students is explored, with a focus on the importance of motivation and interaction in shaping a teacher's leadership qualities. Other crucial components of communicative competence in physical education teachers are identified and analyzed, including psychological resilience, empathy, pedagogical tact and speech culture, public speaking and constructive dialogue skills, active listening and tolerance, argumentation and persuasiveness, flexibility and adaptability, as well as digital communicative competence.

The article also reviews contemporary methodologies for improving communication skills and their impact on the effectiveness of the educational process, student motivation, and the formation of a positive learning environment. To improve teachers' communicative competence, the study proposed several methods for developing communicative skills.

Keywords: communicative competence, speech culture, communicative qualities, pedagogical communication, pedagogical tact, verbal communication, non-verbal communication, business communication, sports and mass activities.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2025 р.